

Luonnonvara- ja
biotalouden
tutkimus 24/2019

Suomen ravialan nykytila

Markku Saastamoinen

Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 24/2019

Suomen ravialan nykytila

Markku Saastamoinen

Luonnonvarakeskus, Helsinki 2019

Viittausohje:

Saastamoinen, M. 2019. Suomen ravialan nykytila. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 24/2019. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 28 s.

ISBN 978-952-326-742-8 (Painettu)

ISBN 978-952-326-743-5 (Verkkajulkaisu)

ISSN 2342-7647 (Painettu)

ISSN 2342-7639 (Verkkajulkaisu)

URN <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-743-5>

Copyright: Luonnonvarakeskus (Luke)

Kirjoittajat: Markku Saastamoinen

Julkaisija ja kustantaja: Luonnonvarakeskus (Luke), Helsinki 2019

Julkaisuvuosi: 2019

Kannen kuva: Suomen Hippos/Iikka Nisula

Painopaikka ja julkaisumyynti: PunaMusta Oy, <http://luke.juvenesprint.fi>

Tiivistelmä

Markku Saastamoinen

Luonnonvarakeskus Luke, 31600 Jokioinen, markku.saastamoinen@luke.fi

Suomen raviala on suuressa muutoksessa sekä itsessään että kaiken yhteiskunnallisen muutoksen osana. Raveilla nähdään olevan vankka ja sitoutunut ydinharrastajakunta, mutta laji ei ole kyennyt uudistumaan tarpeeksi rivakasti. Tutkimusten mukaan ravit ei mahdu kymmenen seuratuimman ja arvostetuimman urheilulajin joukkoon. Ala kilpailee muiden harrastusten ja ajanviettopöydien kanssa tilanteessa, jossa vapaa-aika ei enää välttämättä lisäänty. Raviurheilua pidetään perinteisenä ja vanhanaikaisena. Ravien medianäkyvyys on huonontunut ja on vaarassa heikentää ravien tunnettua ja imagoa.

Ravialan muutokset ja ilmiöt ovat samanlaisia kaikissa ravimaissa: kasvattajien, harrastajien ja hevosomistajien määrät ovat laskussa. Kasvatuksen määrän pieneneminen johtaa kilpailevien hevosten määrän vähenemiseen. Hevosomistamisen ja erityisesti uusien omistajien määrän väheneminen on yhteydessä raveissa kävijöiden määrän pienenemiseen – kohtaamiset hevosten ja hevostenomistajien kanssa vähenevät eikä omistamiseen synny kiinnostusta. Hevosten yhteisomistusten osuus on kasvanut voimakkaasti.

Ravialan menestyminen Suomessa on pitkään ja perinteisesti liitetty ravipelitoiminnan ratkaisuihin ja lainsäädäntöön, ja on muutoinkin aiemmin rakennettu peliperusteisesti. Tästä on seurannut, että ravit tapahtumana ja urheiluna ovat olleet lähes vailla kehittämistä. Ravialan on oltava paremmin selvillä kuluttajatreendeistä ja tuotteen tulee perustua kuluttajaymmärrykseen sekä kuluttajan eli yleisön ajassa muuttuviin arvoihin ja motiiveihin. Ennakointi ja nopea reagointi megatreendeihin ja hiljaisiin signaaleihin on välttämätöntä. Raviurheilun kehittämisen keskeiseksi tavoitteeksi on otettava ravien tarkoituksen kirkastaminen suurelle yleisölle tapahtumien kehittämisen ja urheilullisuuden lisäämisen kanssa. Korjaavien toimenpiteiden on oltava näkyviä ja vaikuttavia. Toimintaympäristön muutokseen ja kehitykseen on vastattava riittävillä rakenteellisilla ratkaisuilla.

Asiasanat: hevostalous, raviurheilu, mielikuvat

Sisällys

1. Tausta	5
2. Suomalainen raviala	7
2.1. Ravialaa ohjaavia trendejä ja megatrendejä.....	7
2.2. Mielikuvia ravialasta	11
3. Ravialan nykytila	15
3.1. Ravitapahtumat	15
3.1.1 Yleisön odotukset	16
3.2. Jalostus ja kasvatus	18
3.2.1. Kasvatus ja kasvattajat	18
3.2.2. Hevoskasvatus maataloilla	19
3.2.3. Hevosmateriaalin käyttö	20
3.3. Omistaminen.....	21
3.4. Ravivalmennus	22
4. Yhteenveto ja päätelmät	25

1. Tausta

Raviurheilua on mainostettu Suomen toiseksi seuratumpana urheilulajina jääkiekon jälkeen. Kuitenkin Taloustutkimuksen keväällä 2017 julkaiseman gallup-tutkimuksen mukaan (Taloustutkimus 2017) ravit ei mahtunut kymmenen seuratuimman ja arvostetuimman urheilulajin joukkoon. Tämä siitäkin huolimatta, että raveja järjestetään saman päivän aikana useilla radoilla eri puolilla maata. Raveilla nähdään olevan vankka ja sitoutunut ydinharrastajakunta, mutta laji ei ole kyennyt uudistumaan tarpeeksi rivakasti.

Suomen raviala on suuressa muutoksessa sekä itsessään että kaiken yhteiskunnallisen muutoksen osana. Ravialalla on osana suomalaista hevostaloutta yhteiskunnallista merkitystä. Tätä legimitteettiä hevosala on yhteisvoimin hakenut jo pitkään yhteiskuntasuhteitaan kehittämällä.

Ravialan muutokset ja ilmiöt ovat samanlaisia kaikissa ravimaissa: kasvattajien, harrastajien ja hevosomistajien määrät ovat laskussa. Tämä johtaa hevosten määrän vähenemiseen ja edelleen vaikeuksiin saada raveihin riittävästi hevosia. Ala kilpailee myös muiden harrastusten ja ajanviettotapojen kanssa tilanteessa, jossa vapaa-aika ei enää välttämättä lisäänty. Lisäksi EU-agendalla tulevaa ohjelmakautta suunniteltaessa ovat keskustelussa nousseet esiin kansanterveyden ja hyvinvoinnin merkitys samalla, kun huippu- ja kilpaurheilun korostamisen ja tukemisen tärkeys ovat vähentyneet. Kansallisella tasolla Suomen Hippos on aloittanut näkyvästi raviurheilun kehittämistyön vuoden 2018 aikana. Samalla kansainvälisellä tasolla sekä pohjoismainen että eurooppalainen yhteistyö on nähty tärkeäksi.

Ravialan menestyminen Suomessa on pitkään ja perinteisesti liitetty ravipelitoiminnan ratkaisuihin ja lainsäädäntöön, ja on muutoinkin aiemmin rakennettu peliperusteisesti. Tästä on seurannut, että ravit tapahtumana ja urheiluna ovat olleet lähes vailla kehittämistä. Muun muassa ravien televisionäkyvyys rakennettiin aikoinaan kokonaan pelitoiminnan ja pelimarkkinoinnin tavoitteista, eikä urheilun ja tapahtumien näkyvyyden näkökulmasta muiden urheilulajien tapaan. Kun pelitoimintaan perustuvat TV-lähetykset loppuivat, eivät TV-kanavat ole olleet kiinnostuneita raveista yleisöä ja katsojia keräävänä televisioitavana lajina. Myös valtasanomalehtien kiinnostus suuriakin ravitapahtumia kohtaan näyttää vähentyneen. Kaikilla muilla lajeilla, joita on yleensä verrattu katsojamääriltään raveihin, on lähes päivittäistä TV-näkyvyyttä urheilu-uutislähetyksissä. Viikoittaista TV-näkyvyyttä ravit tosin nyt saa ainakin toistaiseksi, kun Hevosurheilu- ja Maaseudun Tulevaisuus –lehdet ovat yhdessä mahdollistaneet lauantairavien Toto75 –lähetykset maksuttomalla kanavalla antennitalouksissa 2.2.2019 lähtien.

Ravipeleillä on edelleen merkitys koko hevostaloudelle, jolle arpajaislaki ohjaa Veikkaus Oy:n tuottoja. Lain mukaan neljä prosenttia Veikkauksen tuotoista käytetään hevoskasvatuksen ja hevosurheilun edistämiseen. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnoimasta kertymästä ohjautuu valtion tukena varoja raviradoille palkintorahoihin, toimintatukeen, investointeihin, hevoskasvatukseen ja kehittämistoimintaan vuosittain noin 40 miljoonaa euroa (Maa- ja metsätalousministeriö n.d; Mäkinen 2017). Kokonaistuottotaso v. 2018 oli noin 20 % suurempi kuin vuonna 2016 (Toimintasuunnitelma 2018). Maaseudun Tulevaisuuden tekemän selvityksen mukaan (16.11.2018) vuoden 2017 ratojen kautta kulkeneesta rahavirrasta ilman palkintoja (22,2 m€) MMM:n toiminta-avustus kattoi 47 % (10,1 m€).

Ravialan sisällä on ollut toisinaan nähtävissä sisäistä kahtiajakoa, kuten vastinparit etelä – pohjoinen, kaupunki – maaseutu, raviurheilu – jalostustoiminta, liiketaloudellinen – kulttuurinen kestävyys, lämminveriset – suomenhevoset (Raento ja Härmälä 2012). Niin ikään Palukka ym. (2014) ovat tuoneet esille vastakkainasettelua. Nähtävänä on kuitenkin vastakkainasettelun väheneminen.

Suomen Hippos on tunnistanut monia ravialan vahvuuksia ja heikkouksia. Sen selvästi ravialaan liittyviä strategian (2018–2020) kulmakiviä ovat *Laadukas kasvatus* sekä *Kiinnostava raviurheilu ja veto-voimaiset tapahtumat*. Konkreettisia tavoitteina ovat mm. Suomessa syntyvien varsojen ja yleisömäärän kasvu, korkeatasoinen raviurheilu kotimaassa ja kansainvälisesti sekä toimivat tapahtumakonseptit. Suomen Hippos on visionnut tulevaa noin 10 vuoden päähän, ja sen tulevaisuustyössä on tavoitteena korjata mielikuvissa ja analyyseissä havaitut heikkoudet ja puutteet.

Tässä Suomen Hippos ry:n tilaamassa selvityksessä tarkastellaan suomalaisen ravialan nykytilaa tilaajan tuottaman tilastoaineiston sekä alalta julkaistujen tutkimusten ja selvitysten pohjalta, ja kootaan olevaa sirpaletietoa. Samalla peilataan nykytilaa lähitulevaisuuteen. Selvitys ei sisällä ravialan talous- eikä pelitoiminnan tarkastelua. Numeerisen aineiston osalta tarkastelujaksoksi oli Suomen Hippos valinnut vuodet 2008, 2011, 2014 ja 2017. Tähän ajanjaksoon sijoittuvat maan talouden taantumavuodet 2008–2009 ja vuonna 2010 alkanut talouden elpymisen ja kasvun aika.

Suomen Hippos/Marko Junttila

2. Suomalainen raviala

2.1. Ravialaa ohjaavia trendejä ja megatrendejä

Kuluttajien ja harrastajien mielenkiinto ja huoli eläinten hyvinvointia kohtaan kasvaa koko ajan, ja on myös päätöksiin ja valintoihin vaikuttava tekijä. Yhä harvemmalla ihmisellä on kokemusta hevosen tai muun kotieläimen kanssa toimimisesta. Tämä ei koske ainoastaan elintarviketuotannossa olevia eläimiä, vaan myös harrastus- ja eläinurheilussa käytettäviä eläimiä, mikä näkyy eläimillä tuotettavia palveluita ostavien arvoissa (Anon 2018). Kriittiset kannanotot lisääntyvät eläimillä tapahtuvaan ansaitsemiseen, ja raviurheilussa niin itse urheiluun kuin sen yhteydessä järjestettävään rahapelaamiseen. Raviurheilun osalta asiaa on selvitetty mm. Uudistuva hevostalous -hankkeen Hevosalan mielikuvat -kyselyssä vuonna 2017 (Pussinen ja Lehtonen 2018).

Varsinainen megatrendi Suomessa on kaupungistuminen, eli ihmisten ja monien toimintojen siirtyminen pois maaseudulta ja keskittyminen kaupunkeihin ja niiden taajamiin. Tämä ilmiö on kiihtymässä meillä, mutta monessa muussa maassa tapahtunut jo aiemmin. Ennusteiden (MDI 2019) mukaan näyttäisi Suomen väestö jakautuvan tasaisesti (kolmasosa kuhunkin) Helsingin seudun, Turku/Tampere/Oulu/Jyväskylä/muiden kaupunkiseutujen, ja muun maan kesken. Pohjanmaa ja Itä-Suomi (Joensuun ympäristö) näyttävät suurinta miinusta, ja yleensäkin maakuntakeskusten väestö vähenee. Myös ratsastusharrastuksen urbanisoituminen ja siirtyminen kasvukeskusten lähelle nousivat selvästi esille jo muutaman vuoden takaisessa Suomen Ratsastajainliiton jäsenilleen kohdenta-massa selvityksessä (Sundwall 2016).

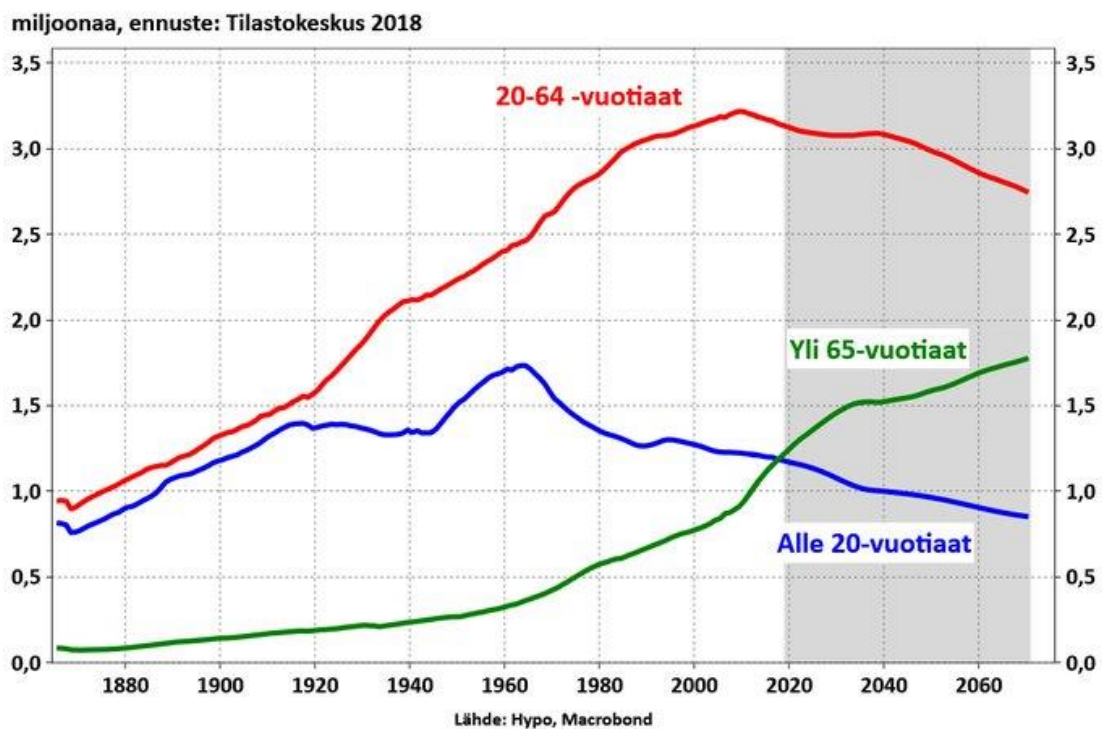
Raviurheilun harrastaminen ja ammatit ovat pohjautuneet pitkälti maaseudun elinkeinoihin ja agraariyhteiskunnan jälkimaininkeihin 1960–1990 –luvulla. Kaupungistumisen ja kasvukeskuksiin siirtymisen ohella tapahtuu väestön muuttoa maan sisällä siten, että jotkut maakunnat menettävät väestöään voimakkaasti, ja lähinnä vain Uusimaa (+ 16 400 v. 2018), Pirkanmaa (+3200) ja Varsinais-Suomi (+1400) ovat olleet väestömuutoksiltaan plusmerkkisiä. Suurimmat muuttotappiot ovat Etelä-Savolla (–2400), Kymenlaaksolla (–1800), Satakunnalla (–1600), Kanta-Hämeellä (–1100) ja Etelä-Pohjanmaalla (–1000), jotka ovat perinteisesti olleet vahvoja hevoskasvatuksen ja ravitalouden alueita. Maan sisäinen muuttoliike on lisännyt eteläisen Suomen maakuntien asukasmäärää pitkällä aikavälillä ja vastaavasti sekä vähentänyt että harventanut väestöä maan pohjoisosassa. Vuonna 2017 50 % Suomen väestöstä asui Rauma-Imatra -linjan ja 85 % Kokkola-Joensuu -linjan eteläpuolella. Seurausilmiönä saattaa olla myös se, että kasvukeskusten vaatima maan tarve voi aiheuttaa tarpeita ottaa esimerkiksi ravirata-alueita asuin- ja muuhun yhdyskuntarakentamiseen, jolloin ravien saavutettavuus huononee, jos radat siirtyvät etäälle, tai niille ei lainkaan löydy paikkaa joltakin alueelta lähellä lajista kiinnostunutta yleisöä ja harrastajajoukkoa.

Hevosten omistaminen ja hevosten sijoittuminen ovat seuranneet kaupungistumisen trendiä, aivan kuten esimerkiksi metsänomistaminenkin. Hevosyrittäjyys2017 -kyselyn perusteella voidaan Suomeen nähdä muodostuneen reilut kymmenen ”hevoskaupunkiseutua”, joilla alueilla hevosten määrä ja talliysiköiden koko ovat suuret. Hevoset ovat sekä ravi- että ratsuhevosia. Kyseiset alueet ovat SYKE:n (SYKE 2016) Kaupunki-maaseutu -luokituksen mukaan kaupunkien läheistä maaseutua. Joissakin maakunnissa on enemmän kuin yksi ”hevoskaupunkiseutu”. Nämä hevoskaupunkiseudut voidaan jakaa kolmeen koon mukaiseen ryhmään: 1. Helsinki, Turku, Tampere, 2. Lahti, Hämeenlinna, Forssa, Seinäjoki, 3. Lappeenranta, Kuopio, Oulu, Jyväskylä. Näistä luonnollisesti positiiviset muuttoalueet erottuvat selvästi – muuton seurauksena alueille muodostuu riittävä asiakas- ja tapahtumien yleisömäärä. Toisaalta näillä alueilla on kilpailua tapahtumatarjonnassa.

Ravialaa ymmärrettävästi koskeva megatrendi on väestön ikääntyminen ja yhä jyrkempänä jatku-neesta syntyvyyden vähenemisestä johtuva nuorten ikäluokkien pieneneminen tulevina vuosina (Ku-

va 1). Tällä on merkitystä, koska ikä ohjaa kulutusta sekä harrastus- ja muita valintoja ja mieltymyksiä. Vuonna 2030 Suomen väkiluvun ennustetaan kääntyvän laskuun, ja ennusteen mukaan yli kolmannes väestöstä tulee olemaan yli 65-vuotiaita. Ikääntyvällä väestöllä voi tulla sekä aikaa että taloudellisia resursseja erilaisiin harrastuksiin, esimerkiksi ratsastuksen suosio yli 60-vuotiaiden parissa on kasvussa (Sundwall 2016). Sen sijaan nuorten aikuisten kohdalla hyvä tulotaso saavutetaan entistä myöhemmin, ja jatkossa keskituloisia on eniten yli 50-vuotiaissa, mikä voi vaikuttaa rahan käytön ja harrastamisen mahdollisuuksiin. Toisaalta iän kasvaessa liikkuminen saattaa vaikeutua, jolloin harrastusten saavutettavuus eli harrastuspaikkojen sijainti on tärkeä tekijä kilpailtaessa ikääntyvistä harrastajista. Kuitenkin, vaikka ravirata sijaitsisikin hyvien liikenneyhteyksien päässä, kuten esimerkiksi maan päärata Vermo, niin nopea ikääntyvien joukko joka tapauksessa aiheuttaa haasteita: esimerkiksi Vermon kävijäalueella sijaitseva Vantaa on Suomen nopeimmin ikääntyvä kaupunki, jossa yli 75-vuotiaiden osuus lähes kaksinkertaistuu vuoteen 2045 mennessä (Kuntalehti 31.1.2019), ja alle 15-vuotiaiden määrä vähenee myös pääkaupunkiseudulla (MDI 2019). Pienentyvien ikäluokkien aiheuttamana haasteena on uuden yleisön saaminen lajin pariin, samoin saada alalle riittävästi työntekijöitä ja toimijoita, kun vanhemmat lopettavat työnteon ja siirtyvät eläkkeelle. Samaan liittyy myös väestökehityksen trendi: väestön lisäys on nyt maahanmuuton varassa, joten kysymykseksi nousee, missä määrin muista kulttuureista tulevat maahanmuuttajat saadaan kiinnostumaan raviurheilusta tai hevosalasta.

Kuva 1. Väestön ikärakenne ja sen muutos (Tilastokeskus 2018a).

Ehkä edellisiin voidaan katsoa liittyvän ratsastuksen harrastajien tarpeita kuvaavan tutkimuksen tulokset, jossa tarpeista nousevat esille luonnossa liikkuminen, elämysten hakeminen ja kokeminen sekä henkinen tasapaino (Sundwall 2016). Ihmisten tarpeet siis muuttuvat samalla, kun heidän työnsä, asuinympäristönsä ja päivittäinen arki muuttuvat. Siksi ravialankin on mietittävä, millainen sen asiakaskunta on nyt ja tulevaisuudessa. Ravit ovat muodostuneet osaksi elämystaloutta, jossa rata ja valmentajat järjestävät puitteita elämysten kokemiselle niin hevosten omistajille kuin yleisöllekin, eli asiakkaille.

Ilmastonmuutos on ajan suurin puheenaihe, ja sen hillitsemiseen liittyvät toimenpiteet koskevat myös ravi- ja koko hevosalaa. Kestävyys, resurssiviisaus, kiertotalous jne. ovat tuttuja termejä kaikille, ja ne on omaksuttava sekä hevoskasvatuksessa että hevostapahtumissa osaksi luonnollista toimintaa. Kulutuksen vähentäminen, hevosen yhteisomistus (jakamistalous) ja uusiutuvan energian käytön lisääminen ovat esimerkkejä näiden huomioimisesta ravialalla. Koska liikenne ja liikkuminen ovat suurin päästöjen lähde, on tärkeitä, että raviradat eivät sijaitse kaukana yleisöstä, ja että niihin on mahdollista järjestää joukkoliikennettä. Jos raviradoista rakennetaan siistejä, vihreitä ja samalla monikäyttöisiä ympäristöjä, on perusteltua säilyttää ne lähellä asutusta paitsi hiilensitojina myös viihtyvyyttä lisäävinä alueina.

Hevosiin perustuva yritystoiminta tulee muuttumaan lähitulevaisuudessa eli seuraavan viiden vuoden aikana (Saastamoinen 2018a). Eniten yritysten toimintamuodoista vähenevät ravivalmennus ja hevoskasvatus. Yritysmuodoista mm. hevosavusteinen toiminta, hevosten hoitopalvelut, matkailu- ja vaellustoiminta sekä karsinapaikkojen vuokraus (täysihoitopalvelut) lisääntyvät. Näin tapahtuu etenkin päätoimisten yrittäjien toiminnassa. Myös hevosten käyttö ihmisten hyvinvoinnin tuojana tulee kasvamaan ja lisäämään kysyntää hyvinvointi- ja elämyspalveluiden tuottamiselle hevosten kanssa, mikä liittyy kasvavaan kiinnostukseen luonnosta. Tähän muutokseen ravialakin on vastaamassa.

Hevosalamme on muutoksessa kohti ”eurooppalaista hevostaloutta”, mikä tarkoittaa harrastustoiminnan kasvua suhteessa kilpaurheiluun ja kilpailutoimintaan. Vallalle tulevat vihreät ja pehmeät arvot, vastuullisuus ja kestävyys. Ravialan on löydettävä omat ratkaisunsa myös näihin muutoksiin vastaamiseksi.

Ranskassa on laadittu jo useita vuosia sitten neljä skenaariota tulevaisuuden hevostaloudesta (Jez ym. 2013a, b). Skenaariot, jotka perustuvat siihen, että (1) hevonen kiinnostaa laajaa joukkoa ihmisiä ja sosiaalisia ryhmiä, ja joissa (2) ympäristöarvot (esim. luonnon ja rotujen monimuotoisuus) otetaan huomioon, menestyvät parhaiten ja johtavat sekä hevosten että alan työpaikkojen määrän kasvuun. Näissä skenaarioissa asiakkaille ja harrastajille tarjotaan myös räätälöityjä palveluita, jotka perustuvat uusiin innovaatioihin. Sen sijaan hevostalous, joka (3) painottuu huippu-urheiluun ja kilpahevosten kasvatukseen ja vedonlyönnin harjoittamiseen, ja toisaalta (4) hevostalous, jossa hevosiin suhtaudutaan lemmikkieläiminä, johtavat hevosten ja alan työpaikkojen määrän vähenemiseen (Jez ym. 2013b). ”Eurooppalaistuminen” tarkoittaa myös hevosharrastuksen painopisteen siirtymistä ratsastukseen ja harrastamiseen; Suomi on Euroopan ainoa maa, jossa ratsastusharrastus hevosmäärällä mitattuna on vasta ohittamassa muuta hevosurheilua.

Pitkän ajan suuntauksena on ollut koko hevosalan, myös ravialan naisistuminen. Ilmiö on kansainvälinen ja näkyy kaikissa suurissa hevosmaissa ja kaikissa hevosalan toimintamuodoissa ja urheilulajeissa.

Hevosala on talouden suhdanteisiin herkästi reagoiva ala ja (meillä turkistalouden ohella) tunnettu suhdanneriippuvaiseksi. Talouden taantumat ovat näkyneet Suomessa hevosmäärän kasvun pysähtymisenä ja kasvatuksen vähenemisenä. Samoin palveluiden ostot ovat vähentyneet. Myös nyt vajaan kymmenen vuoden talouskasvun jälkeen kasvu on selvästi hidastunut, millä voidaan odottaa olevan vaikutuksia jollakin aikavälillä ihmisten kulutuskäyttäytymiseen ja rahan käyttöön yleensä. Vielä vaikutuksiltaan tuntematon trendi on velkaantumisen lisääntyminen. Kotitalouksien velkaantuminen on kasvanut koko 2000 -luvun ajan; velkaantuminen on kaksinkertaistunut vuodesta 2000 vuoteen 2017 ja on noin 130 % kotitalouksien nettotuloista (Tilastokeskus 2018b). Tästä voi seurata, että ihmisten mahdollisuudet omistaa hevosia tai käyttää rahaa vapaa-aikaansa vähenee tulevaisuudessa. Lisääntyvää ylivelkaantumista ja maksuhäiriöitä on etenkin nuorten ja uutena ilmiönä myös eläkeläisten keskuudessa.

Ravialan ohjauksesta vastaavan Suomen Hippoksen on vastattava toimintaympäristön muutokseen ja kehitykseen riittävillä rakenteellisilla ratkaisulla.

Suomen Hippos/Marko Junttila

2.2. Mielikuvia ravialasta

Raveja koskevia mielikuvatutkimuksia ovat tehneet Suomen Hippoksen toimeksiantoina Sponsor Insiht Oy (Sponsor Insiht 2018) ja Taloustutkimus Oy (Taloustutkimus 2017). Julkisenä hankkeena toteutettu Uudistuva Hevostalous -hanke selvitti myös hevos- ja ravialan synnyttämiä mielikuvia. Näissä oli aineistoina noin 2100, 3500 ja 3000 Suomen väestöä edustavaa haastateltavaa.

Aivan kuten Suomen maataloutta koskevassa selvityksessä selvitysmies Reijo Karhinen (2019) toteaa maatalouden kaupan osalta, on myös ravialan oltava paremmin selvillä kuluttajatrendeistä ja tuotteen tulee perustua kuluttajaymmärrykseen sekä kuluttajan (yleisön) ajassa muuttuviin arvoihin ja motiiveihin.

2.2.1. Hevonen kiinnostaa

Hevosala lukuina 2017 -tilastokoosteen mukaan raviurheilun harrastajia ja seuraajia on noin 220 000. Ravitapahtumien yhteenlasketut yleisömäärät ovat olleet nyt muutaman vuoden ajan 650 000 hengen tasolla. Vuonna 2017 ratojen yleisömäärästä 89 % oli pää- ja maakuntaratojen ja 11 % kesäratojen yleisöä. Ratsastusharrastuksen osalta tehtyjen selvitysten mukaan arviolta 500 000 suomalaista on kiinnostunut hevosista (Sundwall 2016.) Kiinnostuksen kasvu näkyy myös Kansallisessa liikuntatutkimuksessa (2009–2010), jossa todettiin ratsastusharrastuksen aloittamisen kiinnostavan jopa 75 000 henkilöä.

Uudistuva hevostalous -hankkeen Hevosalan mielikuvat -kyselyn (Pussinen ja Lehtonen 2018) vastaajista 17 prosenttia totesi, että heillä ei ole arjessa kontaktia hevoseen, mutta hevoset kiinnostavat. Suhteutettuna aikuisväestöön tämä voi tarkoittaa 600 000 suomalaista. Kun kysyttiin halukkuutta aloittaa hevosharrastus, totesi kolme prosenttia vastaajista olevansa tästä kiinnostunut. Näiden lukujen pohjalta voi arvioida, että parhaimmillaan hevoslajien pariin voisi tulla 100 000 uutta harrastajaa.

Hevosalan mielikuvat -kyselyssä hevostallien ympäristö ja hevosläheinen asuminen saivat osakseen pääosin myönteistä tai neutraalia suhtautumista, sillä vain 16 prosenttia koki kielteisenä hevosten lähellä asumisen. Kauniit, hyvinvoivat ja laitumella olevat hevoset sekä viihtyisät pihapiirit herättävät miellyttäviä tunteita katsojissa. Pohjoisen ratojen (Rovaniemi, Tornio, Oulu, Ylivieska, Kajaani, Kaustinen, Seinäjoki) Oulun ammattikorkeakoulun (OAMK) opiskelijoilla teettämässä ravien julkisuuskyselyssä kielteisenä kommenttina tuli kuitenkin esille ratojen nuhruisuus ja likaisuus. Raviratalueillakin on mahdollisuus olla viihtyisiä vihreitä alueita.

Raviharrastamisen kalleus liitettiin hevosenomistamiseen: hevosen ostoa ja ylläpitoa piti erittäin tai jokseenkin kalliina vastaajien valtaosa (89 %). Hieman yllättäen myös hevosen yhteisomistaminen, osuuden omistaminen raviliigasta tai muusta kimppatallista, koettiin kalliiksi (64 %). Hevosalalle tämä tulos viestii siitä, että hyvin käynnistynyttä yhteisomistuksen vaihtoehtoja raviliiga- ja kimppatallitoimintaa on edelleen tarpeen markkinoida (Pussinen ja Lehtonen 2018).

2.2.2. Kahta mieltä ravialasta ja ravitapahtumista

Hevosalan mielikuvat -kyselyssä on nähtävissä sekä myönteistä että yleistä kielteistä suhtautumista raviurheiluun: kolmasosa (33 %) liitti siihen myönteisiä ja vastaavasti yli neljännes (28 %) negatiivisia mielikuvia. Myönteisiä mielikuvia liittyy etenkin hevoseen eläimenä ja ravien elämyksellisyyteen. Kilpailujen seuraaminen ja katsominen, vauhti ja jännitys sekä urheilulliset tavoitteet kiinnostavat ihmisiä. Kiinnostava osa raveja on myös hevosten esittely, joka on jäänyt nykyravitapahtumissa täysin toissijaiseksi – hevosten saapuminen esittelyyn voi olla hyvinkin sekava, eikä hevosia juurikaan esitellä. Monissa ihmisurheilulajeissa osallistujien esittelyllä on tärkeä rooli ja sillä viritellään tunnelmaa ja ”fanitusta”.

Sponsor Insight'n (SI) Suomen Hippokselle tekemän tutkimuksen mukaan kiinnostus täysi-ikäisen väestön keskuudessa raveihin vaihteli 9–16 %:n välillä. Erittäin kiinnostuneita raveista oli kyselyn mukaan 5 % vastanneista, mikä vastaa noin 250 000 ihmistä, kun tutkimusjoukko vastasi iältään, sukupuoleltaan ja asuinpaikaltaan maan väestöä. Kiinnostavuudessa ravit ei yltänyt 20 kiinnostavimman joukkoon, vaan oli sijoilla 30–40. Naiset arvostavat raviurheilua jonkin verran enemmän kuin miehet. Paikanpäällä seuratuista lajeista ravit kuuluivat kärkeen yhdessä pesäpallon kanssa myös Taloustutkimuksen (TT) urheilulajeja koskevan mielikuvatutkimuksen mukaan. Raviliigat, Lätkässä raveihin -kampanjat ja hyväntekeväisyyshevoset ovat edistäneet lajin pariin saapumista paikan päälle.

Eniten raveista kiinnostuneita on SI:n tutkimuksen mukaan Helsingin–Uudenmaan alueella (32 %), ja seuraavaksi eniten Pohjois- ja Itä-Suomessa (28 %) ja Länsi-Suomessa (22 %). Suurissa kaupungeissa ravit kiinnostivat 4-kertaisesti verrattuna suuren kaupungin lähiseutuun (44 vs. 9 %). Seuraavaksi eniten kiinnostuneita (24 %) oli pienissä tai keskisuurissa kaupungeissa. Maaseudulla erittäin kiinnostuneita oli 15 % vastanneista. Nämä luvut kertovat hyvin raviharrastuksen ja -kiinnostuksen urbaanisoiutumisesta yhteiskunnan kaupungistumiskehityksen mukana, eli siinä mielessä kehitys raviurheilun kannalta ei ole negatiivinen. Tästä pitäisi seurata raviurheilun imagon muuttuminen – agraari-imago on siis jo vanha, jos sellainen vielä elää. Toisaalta myös voimakkaaseen maaltamuuton aikaan ajoittuneen raviurheilun nousua ja suurta kiinnostusta selitettiin sillä, että maalta kaupunkeihin muuttava väestö löysi ravit.

Muihin lajeihin verrattuna raveja pidettiin sekä SI:n että TT:n tutkimuksissa perinteisenä ja vähemmän kansainvälisenä, ja raveilta puuttuu tutkimusten perusteella nykyaikaisuuden leima (kuten mäkihypyltä, hiihdolta ja pesäpalloltakin). Mielikuva perinteisyydestä oli TT:n selvityksen mukaan jopa lisääntynyt vuodesta 2011.

Toinen tapa tarkastella ravien alueellista kiinnostavuutta tai vetovoimaa on suhteuttaa alueen (esim. maakunnan) raviratojen yleisömäärä maakunnan asukasmäärään (Taulukko 1). Taulukossa on mukana Manner-Suomen ratojen (yhteensä 42 rataa) yleisömäärät kunkin maakunnan alueella, pois lukien kuninkuusravit, vuonna 2017. On oletettavaa, että joidenkin maakuntien alueella ”brändiravit” (esim. St. Michel/Etelä-Savo, Suuri Suomalainen Derby/Uusimaa, Finlandia/Uusimaa, Kriterium/Pirkanmaa, Kymi –GP/Kymenlaakso; Suur-Hollola/Päijät-Häme) keräävät katsojia myös maakunnan ulkopuolelta. Selvästi alhaisin kävijäosuus oli maan väestökeskittymillä Uudellamaalla/pääkaupunkiseudulla (Vermo, Loviisa) sekä Turun (Varsinais-Suomi) ja Tampereen (Pirkanmaa) alueilla, vaikka nämä ovat samalla aiemmin esitettyjä ”hevoskaupunkiseutuja”, ja joidenka lähellä on aktiivista raviurheilutoimintaa (kasvatusta, valmennusta). Hevoskaupunkiseuduista vain sekä Kanta- että Päijät-Hämeen asukkaat näyttävät olevan ”ravikansaa”. Tämä on ristiriidassa edellä esitetyn tuloksen kanssa siitä, että kiinnostus raveihin olisi suurinta Uudellamaalla ja yleensä suurissa kaupungeissa. Viisi prosenttia Uudenmaan luvuksi on vähän myös, kun ajatellaan, että Suuri Suomalainen Derby ja Finlandia-ajot keräävät Vermoon todennäköisesti yleisöä laajemmaltakin alueelta maakunnan ulkopuolelta. Lisäksi Vermon ravirata teetti vuoden 2018 lopulla pääkaupunkilaisille suunnatun kyselyn, jonka mukaan 92 % seudun asukkaista tuntee radan (Maaseudun Tulevaisuus 28.1.2019). Nämä asiat eivät siis konkretisoidu ja realisoidu kiinnostuksena raviurheiluun, tai ravit ei pysty tarjoamaan sitä, mitä urheilua seuraava yleisö tapahtumilta haluaisi.

Taloustutkimuksen selvityksessä raviurheilu sai arvostusmittarilla (1-10) arvoksi 6,94, kun kaikkien lajien keskiarvo oli 7,41. Voimakkaimmin lajien arvostukseen liitetty ominaisuus oli kansainvälisyys, mikä nähtiin tässäkin tutkimuksessa ravien osalta vähäiseksi (3. vähiten kansainvälisenä pidetty laji). Sen sijaan raveja pidettiin ”suomalaisena”, mikä oli vähiten arvostettu imagotekijä. Urheilun kansainvälisyys ei synny siitä, että joukko suomalaisia hevosia on pysyvästi ulkomailla kilpailemassa sikäläisellä kansallisella tasolla, tai osallistuvat harvoin kansainvälisiin lähtöihin. Myös omien ”kansainvälisten ravien” sisältöä olisi muutettava niin, että kansainvälisyys ei rajoitu pelkästään yhteen lähtöön.

Esimerkiksi harvat kansainväliset ratsastuskilpailumme sen sijaan ovat aidosti kansainvälisiä, koska niiden koko ohjelma (sisältö) rakentuu kansainvälisten luokkien varaan. Samoin muiden lajien kansainvälisissä kilpailuissa kansainvälisyys tarkoittaa koko tapahtumaa.

Kaiken kaikkiaan ravit oli Taloustutkimuksen selvityksen vastaajien joukossa 23. suosituin urheilulaji, ja ravien seuraaminen oli vähentynyt jonkin verran vuosien 2011 ja 2017 välisenä aikana, mikä on linjassa myös Suomen Hippoksen ilmoittamien katsojakehityksen kanssa. Arvostus näkyi olevan las- kusuunnassa myös tulevaisuudessa.

Taulukko 1. Kiinnostus raveihin Manner-Suomen maakunnissa (yleisö määrä prosentteina maakunnan asukas- määrästä), 42 rataa.

Maakunta	Katsojamäärä raveissa % asukkaista	Ratoja kpl
Uusimaa	5,1	2
Varsinais-Suomi	7,0	1
Päijät-Häme	22,9	1
Kanta-Häme	16,4	2
Kymenlaakso	21,8	2
Pirkanmaa	9,5	1
Satakunta	10,0	2
Etelä-Savo	24,8	1
Keski-Suomi	13,1	4
Pohjois-Savo	14,0	3
Keski-Pohjanmaa	37,4	4
Pohjois-Pohjanmaa	12,7	4
Etelä-Pohjanmaa, Pohjanmaa	13,6	5
Etelä-Karjala	10,8	1
Pohjois-Karjala	13,1	2
Kainuu	13,3	1
Lappi	13,7	6

Hevosalan mielikuvat -kyselyssä noin neljännes vastaajista oli jollain tapaa (erittäin paljon 3 %, jokin verran 8 % tai vähän 12 %) kiinnostunut hevospelistä, raviurheilusta, ravitapahtumista ja muusta raveihin liittyvästä toiminnasta (Pussinen ja Lehtonen 2018). Mielikuvissa raveihin liittyvästä rahape- laamisesta on selvää hajontaa – jotkut pitävät siitä, toiset eivät. Noin kolmannes vastaajista (35 %) liitti hevospelaamiseen ja totopeliin joihin jostakin tai erittäin negatiivisia mielikuvia (Pussinen ja Leh- tonen 2018). Kiinnostava yksityiskohta markkinoinnin näkökulmasta on, että on nähtävissä ryhmä (vastaajista 12 %), joka käy raveissa, mutta ei ole innostunut lainkaan pelaamisesta. Samanlaiseen tulokseen viitataan pohjoisen ratojen (Rovaniemi, Tornio, Oulu, Ylivieska, Kajaani, Kaustinen, Seinä- joki) OAMK:n opiskelijoilla teetetyn kyselyyn ravien julkisuuskuvasta. Nämä tulokset ovat viesti ravitapahtumien kehittäjille – keille ravit suunnataan, mutta toisaalta taataan samalla riittävät peli- tuotot, vaikka niitä voitaisiinkin kompensoida suosittujen ja näkyvyyttä saavien lajien tapaan TV- ja sponsorisopimuksilla. Vedonlyöntiä, jonka haitallisuudesta myös jatkuvasti keskustellaan julkisuudes- sa, voi perustella sillä, että hevostenomistajat voivat saada pelituotoista korvausta sille, että he yllä- pitävät mahdollisuutta pelitoimintaan ja -tuottoihin, ja myös sen tuomaan jännitykseen lisämaustee- na raveissa.

Ravitapahtumaan osallistumista katsojana pidettiin kustannukseltaan halpana (25 %) tai keskinkertai- sena (37 %) (Pussinen ja Lehtonen 2018). Mielikuvaa ravitapahtuman edullisuudesta voidaan pitää positiivisena. Näin yleisö on mahdollista saada liikkeelle ja lajia voidaan tehdä tutuksi raveissa paikan päällä.

2.2.3. Kuva hevosten kohtelusta hyvä

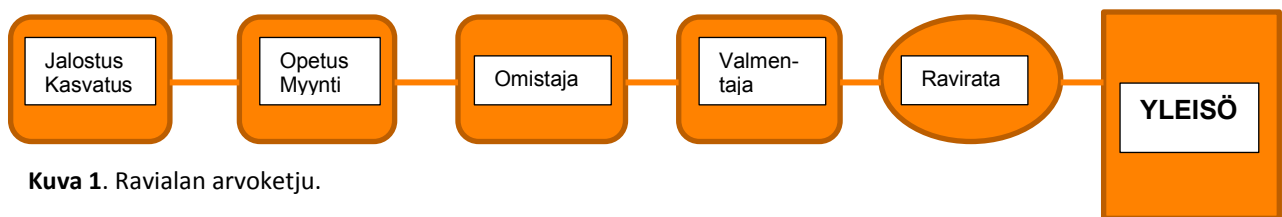
Hevosyrittäjyys- ja Hevosalan mielikuvat -kyselyistä kävi ilmi, että ravihevosia kohdellaan raveissa hyvin. Hevosalan mielikuvat -kyselyssä eri mieltä asiasta oli kylläkin 15 prosenttia vastaajista. Kyselyssä esitetyn väittämän ”hevosen hyvinvointi on Suomessa hyvä” kanssa oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä 71 prosenttia vastaajista. Ravialan on kuitenkin jatkuvasti painotettava toimijoilleen eläinten hyvinvoinnin merkitystä, olosuhteiden turvallisuutta ja raviurheilun eettisyyttä, jotta se pystyy pitämään yleisölle antamansa lupaukset ja kertomaan, kuinka hevosenomistajat huolehtivat ympäristöstä, kestävydestä ja eettisyydestä. Hevosurheilun hyviä puolia, kuten hevosta ja ihmistä urheilijoina sekä valmennus- ja hyvinvointimetoja, voi tuoda esille niin yksittäisen yrityksen kuin koko alan markkinoinnissa (Pussinen 2018).

Käyttöön otettava hevosten pitäjä- ja pitopaikkarekisteri oikein käytettynä lisää toiminnan läpinäkyvyyttä, ja auttaa osoittamaan vastuullisuutta niin eläinten hyvinvoinnin, ympäristöstä huolehtimisen, turvallisuuden, työnantajana toimimisen kuin taloudenhoidonkin osalta. Pitkällä aikavälillä esimerkiksi harmaa talous vähenee, kun tallit ja niiden toimijat tunnetaan.

3. Ravialan nykytila

Ravialan muodostuu kilpailutoiminnasta, ravihevosten valmennuksesta sekä ravihevosten jalostuksesta ja kasvatuksesta. Ravialan kuluttaja (loppukäyttäjä) on katsoja eli urheilua seuraavat henkilöt jotka muodostavat yleisön – se on alan muodostavan arvoketjun loppupäässä. Arvoketjun jokaisen toimijan on tunnettava koko ketju. Toimijoilla on kuitenkin todennäköisesti näkemyksiä omasta roolistaan ja arvonalisän tuojana ketjussa, samoin siitä, mikä pitää olla ravitapahtuman tehtävä hänen näkökulmastaan. Siksi ravitapahtuman ja raviurheilun kehittämisessä on otettava huomioon kaikki ketjun osat, mutta näiden välillä on saavutettava yhteinen tahtotila. Samoin kuin Reijo Karhinen toteaa suomalaisen maatalouden tilan parantamiseksi (Karhinen 2019), on ravialallakin yhteistyötä edistävien mallien luominen keskeistä, ja toimintatapojen vakiinnuttamista yli yksittäisten toimijoiden. MMM:n hevostalousselvitys 2018 (Anon. 2019) ottaa myös lyhyesti kantaa ravialaan toteamalla, että erityistä painoarvoa tulisi asettaa raviratojen omatoimisuuden kannustamiseen, raviurheilun tasapuoliseen kehittämiseen ja kilpailutarjontaan alueittain.

Kuva 1. Ravialan arvoketju.

3.1. Ravitapahtumat

Raviratojen verkosto kattaa kaikkiaan 18 maakuntarataa, 24 kesäravirataa ja Vermon pääraviradan (Suomen Hippos 2018). Laajalla maantieteellisellä kattavuudella on historialliset taustat raviurheilun kiinteästä kytketymisestä maatalouteen ja agraarikulttuuriin sekä väestön jakaantumiseen maasamme. Se on mahdollistanut ravitoiminnan ja ravien saavutettavuuden koko maan alueella ja luonut pohjan raviurheilun asemalle Suomessa. Tästä huolimatta mielikuvatutkimuksissa ravien kiinnostavuus ja tunnettuus on alhainen – poikkeuksena Kuninkuusravit, jotka saavat mediassa paljon näkyvyyttä ja houkuttelevat katsomoihin myös muita kuin raveissa säännöllisesti käyviä.

Ravikilpailujen määrä vuositasona on laskenut useiden vuosien ajan, ja on nyt alle 600:n. Kilpailutapahtumatyypeistä lounasravit ovat näyttäneet hakevan paikkaansa – niiden määrä on vaihdellut vuositasona vajaasta 50:stä vajaaseen sataan. Myös osallistuvien hevosten määrä on vähentynyt 2010 -luvulla molemmat rodut mukaan lukien runsaalla 13 %:lla, suomenhevosilla 5 % ja lämminverisillä 16 %.

Huippu-urheilua edustavien, kenties jo brändeiksi muodostuneiden tapahtumien rinnalle lienee tarpeen kehittää harrastaja- ja aloittelijälähtöisiä ravikilpailuja esimerkiksi paikallistasolla, minkä mahdollistaa tiheä rataverkkomme. Tällaisten ravien avulla rakennetaan urapolkuja niin omistajille, valmentajille kuin hevosillekin, ja samalla voidaan jakaa palkintorahoja pienemmälle hevosjoukolle korkeamman tason kilpailuissa. Näin ravit voivat saada myös ”paremman tarkoituksen” ja merkityksen arvoketjunsä eri osille, eli kasvattajille, omistajille, valmentajille, ravien järjestäjälle ja yleisölle. Paikallistapahtumiin voinee saada myös paikallisia sponsoreita alueen yritystoiminnasta, joille ravit voivat tarjota näkyvyyttä ja vastinetta. Ilman ravien tasoluokitusta useille samana päivänä järjestettävillä raveilla ei välttämättä ole perusteita. Ne eivät aina yllä hyvälle kansalliselle tasolle, vaan ovat hyvin paikallisia ja alueellisia tapahtumia, eivätkä verrattavissa tasoltaan ja kiinnostavuudeltaan esimerkiksi pallopelien valtakunnallisiin sarjoihin.

Palkintotaso ja palkintojen suuruus ovat jatkuva puheenaihe. Riittävä palkintotaso kannustaa alan toimijoita pitkäjänteiseen toimintaan, esim. kasvatukseen ja kilpailutoimintaan. Vuonna 2017 jaettiin palkintoja 23,5 m€, mikä on kilpaillutta hevosta kohti 3768 €. Paikallisraveissa (43–56 kilpailua/vuosi tarkastelujaksolla) on maksettu palkintoja lisäksi vuosittain 115 000–130 000 euroa. Palkinnoilla kate-taan kuitenkin vain osa hevosen välittömistä kustannuksista, ja kun otetaan huomioon kaikkien maamme ravihevosten koko elinkaaren kustannus, puhutaan alle 20 %:n osuudesta kokonaissum-masta. Palkintojen suuntaaminen on kenties asia, joka keskusteluttaa vielä alaa. Aivan ”suurkilpailu-ja” (kuninkuusravit, kansainväliset lähdöt) lukuun ottamatta katsojaluvun ja maksettavan ensimmäi-sen palkinnon suuruuden välillä ei näytä olevan yhteyttä, eli palkinto ei kuvaa ainakaan yleisön kiin-nostuksen kannalta kilpailun urheilullista tasoa houkutteleamalla raveihin yleisöä. Hyväpalkintoinen kilpailuei aina ole houkutelut siitä kilpailemaan aina myöskään parhaita hevosia – näin on käynyt etenkin suomenhevoslähdöissä.

Ratojen välinen yhteistyö on lisääntynyt ja se tuo selkeätä vahvuutta toimintaan, ja on osa aiemmin mainittua resurssiviisautta. Samalla ravitapahtumista on mahdollisuus luoda selkeämpiä brändejä, kun on luotu yhteistä profiilia.

3.1.1 Yleisön odotukset

Raviradoilla eletään voimakasta toimintaympäristön muutosta, kun kuluttajakäyttäytyminen muut-tuu ja kilpailu vapaa-ajasta kiristyy. Kuten yritystoiminnassakin yleisesti, myös ravialalla asiakkaiden tarpeiden muuttuminen tulee tunnistaa ajoissa. Haaste tässä on raveja seuraavan yleisön hetero-geenisuus. Vaikka raveja seuraava yleisö seuraa urheilua mielellään paikan päällä, ovat yleisömäärät radoilla laskeneet koko 2010-luvun ollen nyt muutaman vuoden ajan 650 000 hengen tasolla. T76-ravit ovat pitäneet katsojamäärät muita raveja paremmin. Niiden urheilullinen taso on pystytty pitä-mään kiinnostavana. Itse ravitapahtuma on kuitenkin noudattanut samaa kaavaa eli ollut tuotteena samanlainen useita vuosikymmeniä.

Kysyntä voi muuttua yllättävän nopeasti, ja sekä alalta että yksittäisiltä yrittäjiltä vaaditaan nopeaa reagointia. Alan on seurattava yhä tarkemmin markkinatilanteiden muuttumista vapaa-ajan palve-luiden kiristyvässä kilpailussa. Muuttuminen on jo nähtävissä yleensä hevosalan palveluiden tarjon-nassa (Saastamoinen 2018a).

Suunta näkyy Hevosalan mielikuvat -kyselyn vastauksissa (Pussinen 2017). Hevosharrastajien ja he-vosista kiinnostuneiden joukossa selkeimpiä innoittajia olivat hevonen eläimenä, uuden oppiminen ja elämykset. Erityisesti naiset arvostivat kuntoilua ja liikuntaa, henkistä hyvinvointia sekä stressitöntä ajanvietettä hevosen parissa. Hevosen hoito koettiin mielekkääksi, samoin hevosen näkemiseen liit-tyvä estetiikka. Miehet olivat enemmän kiinnostuneita vauhdista, jännityksestä ja totopelaamisesta. Urheilulliset tavoitteet sekä kilpailujen ja huippuammattilaisten seuraaminen kuvasivat vastaajien tuntemuksia hevosurheilun kiehtovuudesta. Jos hevosuutta tarkastellaan kokonaisuutena, urheilu onkin yksi kantavista voimista ravipelien ja kotimaisen hevoskasvatuksen takia. Menestyvät urheilijat, niin hevoset kuin ihmiset, saavat näkyvyyttä mediassa (Pussinen 2017).

Palukan ym. (2014) mukaan yleisölle ei ole muodostunut selkeätä näkemystä ravien perimmäisestä tarkoituksesta, minkä vuoksi tämä on otettava raviurheilun kehittämisen keskeiseksi tavoitteeksi. Suomen Hippoksen mukaan (Toimintasuunnitelma 2018) on haastavaa löytää keinoja, joilla keskus-järjestö ohjaa raviratoja toimimaan innovatiivisesti ja raviurheilun kokonaisuutta kehittävästi, mikä johtuu radoille maksettavasta nykyisestä toimintatuen maksujärjestelmästä. Vuoden 2019 toiminta-suunnitelmassa on mainittu mm. tapahtumaosaamisen kehittäminen yhdeksi keskeiseksi toimenpi-teenä.

Ravien tarkoituksena nähdään viihde ja elämysten tuottaminen, elämäntapa, perinteet ja osa hevoskasvatusta sekä rahapelaaminen ja pelaamisen puitteiden järjestäminen. Sponsor Insight'n tutkimuksen mukaan raveista erittäin kiinnostuneet arvostavat terveitä elämäntapoja, ilmastonmuutosta ehkäiseviä toimenpiteitä, luonto- ja ympäristöasioita ja yhteiskuntavastuuta. Nämä ovat koko lailla vastaavia, mitä on aiemmin tullut esille SRL:n tekemissä selvityksistä ratsastuksen harrastajista. Maa-seudun Tulevaisuuden (16.11.2018) selvitykseen liittyvien haastattelujen mukaan raviratojen johtajat painottivat ratojen haluavan järjestää laadukkaita tapahtumia ja ratojen tarjoavan puitteet elämyksille ja rahapelaamiselle. Viimeksi mainittu on muista urheilulajeista täysin poikkeava – vaikka useat lajit voivat olla rahapelien kohteena, ei niiden tapahtumapaikoille nähdä tätä tehtävää, vaan areenat ovat hyvin varusteltuja yleisön viihtymiseksi rakennettuja urheilusuoritus- ja harjoittelupaikkoja. Kaikille lajeille nähdään tärkeäksi katsojien viihtyvyys, mikä luo lajien veto- ja pitovoimaa. Urheilua ylläpitävä voima on sitä seuraava yleisö. Tähän sopii myös Ylen Urheilustudion slogaani ”Ilman yleisöä on tylsä urheilla”.

Kuninkuusravien ja muiden suur tapahtumien markkinoinnille ja brändin kehittämiseksi on edelleen tilausta. Ravien ”kattomarkkinointia” tekee nyt Suomen Hippos, ja raviratojen rooli on paikallinen niiden vastatessa markkinoinnista alueellaan. Hevosalan sisällä Kuninkuusraveja pidetään tyypillisesti kaikkien suomalaisten tuntemana ja perinteikkäänä brändinä (Pussinen 2017), mutta näin ei ole kaikkien ravitapahtumien kohdalla, vaikka niiden statusta yritetäänkin pitää korkeana. On mietittävä, mikä on ravien sisältö ja status aidosti; vastaako sisältö annettuja lupauksia. Tästä esimerkkinä voidaan ottaa ravien nimi: jos ravit nimetään yhden (pää-) lähdön mukaan, odottavako katsojat näkevänsä vain yhden huipputapahtuman, vai useita esimerkiksi kansainvälisiä lähtöjä. Kysymys on siis siitä, miten muut lähdöt ja tapahtuma rakentuvat. Tai onko yleisön odotettava kyseistä päälähtöä tunteja lähelle ravien loppua, jos ravitapahtuma rakennetaan muista kuin kiinnostavuuden lähtökohdista? Näkeekö yleisö muutoinkaan eroa tavoitteellisen ja kansainvälisen kilpaurheilun ja harrastustoiminnan välillä? Kun verrataan esimerkiksi liigajääkiekkoon, tietää katsoja otteluun mennessään, mitä hän saa, ja minkä tason tapahtumassa on.

Kesäratojen osuus ravien katsojamäärästä on runsaat 10 %, ja niiden raveille on muodostunut tietty brändi, ehkäpä enemmänkin paikallisena kesätapahtumana kuin urheilukilpailuna. Kesäratojen ravit tarjoavat niiden yleisölle ja mahdollisesti seuduilla lomaileville kokemuksen ”perinteisistä” raveista, mitä imagoa on ilmeisesti haluttukin pitää yllä. Ei ole tietoa siitä, miten nämä ravit ovat pystyneet saamaan raveihin uutta yleisöä ja harrastajakuntaa.

Jos kesäradat ja -ravitapahtumat ovat löytäneet paikkansa jokseenkin monipuolisesti arvoketjun kaikkien toimijoiden joukossa ja näkökulmasta, ei vastaavasti ravien järjestäminen talvella kaikilla nykyisillä ympärivuotisesti toimivilla radoilla ole perusteltua esimerkiksi radan kunnon, turvallisuuden, urheilullisuuden, yleisön viihtyvyyden ja kustannusten näkökulmasta.

Ravienkin kehittämisessä on kyse asiakaslähtöisestä ajattelusta. Uusien asiakkaiden lisäksi on hyvä muistaa varsinkin nykyiset, kannattavat asiakkuudet. Tärkeää on yhtenäisen viestin löytäminen. Hevosalan mielikuvat -kyselyn (2017) perusteella suomalaisia kiinnostavat selvästi erilaiset räätälöidyt palvelut, perheille suunnatut palvelut hevosten parissa sekä esimerkiksi senioreille erikseen kohdenetut palvelut. Uudistuminen, palvelumuotoilu, myynti ja markkinointi ovat edellytyksiä raviurheilun kiinnostavuudelle. Ravit kaipaavat päivitystä 2020-luvulle ja nykyasiakkaan vaatimuksia vastaavaksi: Ravintolapalveluiden pitää olla tasokkaita ja helposti saavutettavissa, tilojen tulee olla viihtyisiä ja taipua moneen käyttöön, raviradoilla on oltava nykyaikaiset ääni- ja kuvaustekniikat, isoja näyttöruutuja ja panostusta ravien tv-kuvaamiseen. Perinteisen totopelaajan vinkkelistä toimiva tv-kuvaus ei enää innosta, kun vertaa vaikkapa musiikkikonserttien kuvauksiin ja efekteihin (Pussinen ja Lehtonen 2018).

Ravitapahtumien turvallisuus on tärkeä vatullisuuteen liittyvä tekijä, ja vaatimusten kiristyminen jatkossa on odotettavaa. Turvallisuus- ja kemikaalivirasto (Tukes 2019) on kiinnittänyt vastikään huomiota raviratojen yleisö- ja asiakasturvallisuuteen ja ohjeistanut ratoja esimerkiksi infran rakentamisen ja ylläpidon osalta. Tämäkin on asia, jonka kohdalla on tarkasteltava, miten erilaiset radat pystyvät siihen vastaamaan.

3.2. Jalostus ja kasvatus

Hevoskasvatus liittyy läheisesti raviurheiluun, mutta yleisölle tämä yhteys on jäänyt epäselväksi. Keskeisissä rooleissa ravikilpailuissa ovat hevoset, mutta media on nostanut usein ykköseksi ohjastajan, ja kasvatus ja kasvattaja jäävät vähemmälle huomiolle. Suomen Hippoksen strategiassa kuitenkin painotetaan kasvatuksen ja kilpailutoiminnan yhteistyötä. Uudistamistoimenpiteitä tehdään myös itse jalostusvalintaan eli jalostustyön tehostamiseen liittyen, ja näitä tarvitaankin, koska jalostus ei näyttäydä riittävän tavoitteelliselta ja yhteisiin päämääriin tähtäävältä. Ravihevosjalostuksessa Suomen Hippoksen tavoitteena on pohjoismaisen ja muun kansainvälisen yhteistyön tiivistäminen esimerkiksi jalostusarvostelu- ja jalostuksen tietojärjestelmien kehittämisessä (Toimintakertomus 2018).

3.2.1. Kasvatus ja kasvattajat

Lämminveristen ravihevosten ja suomenhevosten astutus ja syntyneiden varsojen kasvatusmäärät ovat vähentyneet tarkastelujakson aikana. Voimakkain käänne sekä astutusten että varsomisten määrissä tapahtui vuosien 2014 ja 2017 välillä, jolloin astutukset vähenivät lämminverisillä 47 % ja suomenhevosilla 25 %. Syntyneiden varsojen määrät vähenivät vuodesta 2008 vuoteen 2017 lämminverisillä ravihevosilla 50 % (1904 > 949) ja suomenhevosilla 21 % (1370 > 1075). Suomenhevosista arvioidaan vuosittain 200–300 varsaa kasvatetun ratsuhevosiksi ja muuhun harrastekäyttöön (R, P, T).

Kasvatuksen määrä väheneminen on seurausta enimmäkseen kasvattajien määrän vähenemisestä, eikä kasvattajien kokoluokkajakaumassa ole tapahtunut suuria muutoksia (Taulukko 2). Yksittäisten kasvattajien määrä on vähentynyt vuodesta 2008 vuoteen 2017 lämminveristen kohdalla 45 % (2105 > 1153) ja suomenhevosilla 29 % (1913 > 1363). Eniten on yhden varsan vuodessa kasvattavia, noin 74–78 % lämminveristen ja 76–78 % suomenhevosten kasvattajista. Yli 10 tammaa on vain 0,5 %:lla molempien rotujen kasvattajista, mikä tarkoittaa vuositasolla 5–10 kasvattajaa. Keskimäärin kasvattajille on 1,3–1,4 tammaa.

Paitsi että kasvattajien määrä vähenee, jäljelle jäävät kasvattajat ikääntyvät (Taulukko 3). Nuorimpien kasvattajien (alle 31 v.) osuus on lähes puoliintunut vuodesta 2008 vuoteen 2014 lämminveristen ravihevosten kasvattajissa, ja samalla iäkkäimmän ryhmän (< 70 v.) osuus on nelinkertaistunut. Suomenhevoskasvattajien kohdalla muutokset ovat samansuuntaiset, mutta suuruudeltaan jonkin verran pienemmät.

Kasvatuksen määrän pieneneminen johtaa kilpailevien hevosten määrän vähenemiseen, pitkällä aikavälillä luonnollisesti kaiken ikäisten hevosten kodalla. Nuorten kilpailleiden hevosten osalta tämä näkyy jo nyt. Niiden määrä on vähentynyt vuodesta 2014 vuoteen 2017 selvästi: 4-vuotiaiden lämminveristen määrä on pudonnut 820:sta 650:een. Tätä ennen määrä on ollut 850–900 per vuosi. Viisivuotiaiden suomenhevosten määrä on vähentynyt runsaasta 300:sta alle 300:aan. Kasvatuksen vähentyessä voi olla vaikeuksia saada raveihin riittävästi hevosia. Tätä ennakoi ilmoittautumisten väheneminen: ne ovat vähentyneet 4-vuotiailla lämminverisillä 12 000:sta 7500:aan (37,5 %), ja suomenhevosilla 3400:sta 2900:aan (14,7 %). Thunebergin ja Saastamoisen (2018) mukaan uhkakuva on, että etenkin suomalainen ravihevosjalostus latistuu ja jää muiden johtavien ravimaiden varaan.

Hevosyrittäjä2017 -kyselyssä hevoskasvatus oli kolmanneksi yleisin hevosyrittysten toimintamuoto ja yleisempi toimintamuoto Pohjanmaalla ja Lounais-Suomessa kuin muualla maassa (Saastamoinen 2018b). Aiemmissä tutkimuksissa (Pussinen ym. 2007, Pussinen & Thuneberg 2010, Thuneberg 2017) hevoskasvatus oli yritystallien yleisin päätoimintamuoto noin kolmasosalla yrityksistä. Sivutoimisilla hevosyrityksillä se on yleisin toimintamuoto (Saastamoinen 2018a).

Kasvatusta vähentäviä oli Hevosyrittäjä2017 -kyselyyn vastanneista kasvattajista 45 % (Thuneberg ja Saastamoinen 2018). Kasvatustoiminnan voimakas vähentyminen toiminnan pienentämisenä tai kokonaan lopettamisena näkyy myös toisessa tutkimuksessa tätäkin suurempana (Thuneberg 2017, Thuneberg & Pussinen 2018).

Taulukko 2. Kasvattajien jakaantuminen (%) luokkiin tammamäärän mukaan.

Lämminveriset/ Tammaa	1	2	3	3–5	6–10	>10
2008	76	13,5	3	6	1	0,5
2011	77	12	3,5	6	1	0,5
2014	78	12	3	5,5	1	0,5
2017	74	14	4,5	6	1	0,5
Suomenhevo- set/Tammaa						
2008	78	13	3,5	5	1	0,5
2014	76	13	3,5	6	1	0,5
2011	78,8	11	3,5	5,5	1	0,2
2017	76,7	13	3	5	1,3	0,5

Taulukko 3. Kasvattajien jakaantuminen (%) luokkiin iän (vuosia) mukaan.

LV	<31	31–50	51–70	>70	SH	<31	31–50	51–70	>70
2008	21	44,5	33	1,5		16,5	47,5	33	3
2011	15	45	37	3		12,5	48,5	34	5
2014	13	43	40	4		14	46	37	3
2017	11,5	40,5	42	6		9	52	35	4

Muihin hevosyrittäjiin verrattuna toiminnan laajentamisinnostus on kasvattajien keskuudessa hie-
man maltillisempaa, ja toisaalta vähentämis- ja lopettamisaikomukset selvästi yleisempiä. Toimin-
taansa vähentävät tai sen kokonaan lopettavat mainitsivat suurimmaksi syyksi (52 %) kannattamat-
tomuuden, aivan kuten muissakin toimintamuodoissa. Työn raskaus (13 %), terveydelliset syyt (9 %) ja eläkkeelle jääminen (4 %) vaikuttivat myös päätöksiin. Sen sijaan kukaan ei maininnut sukupolven-
vaihdoista syyksi toiminnan vähentämiselle tai lopettamiselle, mutta kolmannes (33 %) ilmoitti, että
sukupolvenvaihdos tai yrityskauppa on suunnitteilla. Kasvatus kaipaa jatkajia tai täysin uusia ihmisiä
ja näille järjestettävää koulutusta sekä osaamisen ylläpitoa ja lisäämistä. HAMK:n ja Suomen Hippok-
sen Uudet hevoskasvattajat -hanke vastaa tähän tällä hetkellä.

3.2.2. Hevoskasvatus maataloilla

Hevoskasvatus on ollut kiinteässä yhteydessä maatalouteen ja maataloihin. Ravihevosia on yleensä
kasvatettu maaseututalustoilla, koska opetus- ja valmennusolosuhteet voivat olla esimerkiksi pelto- ja
metsäteillä erityisen hyvät. Harjoitusraviratoja on myös ympäri maata paljon, mikä myös tukee maa-
seudulla tapahtuvaa kasvatus- ja valmennustoimintaa. Maatalouden rakennemuutos, tukipolitiikan

muutokset ja taloudelliset suhdanteet ovat koetelleet kotimaista hevoskasvatusta viime vuosien aikana.

Hevosmäärä maataloilla on laskenut tasaiseen tahtiin, vaikka hevosten lukumäärä on 1990-luvun lopusta kasvanut jopa neljänneksen. Hevosten asema nykymaaloudessa on muuttunut oleellisesti muutaman vuoden sisällä maataloustukien muutoksen yhteydessä. Tämä liittyy väestön kaupungistumistrendiin.

Maaseutuviraston maaseutuelinkeinohallinnon tietojärjestelmän mukaan vuonna 2017 tukia saaneita tiloja, joilla harjoitetaan hevosalausta, oli yhteensä 2862 (Hippolis 2018). Hieman alle 2000 tilaa oli ilmoittanut päätuotantosunnakseen hevosalauden. Hevoskasvatusta harjoitetaan maataloilla tyypillisesti muun toiminnan ohessa, eikä hevosalauden merkitys maatalan toimeentulon kannalta ole merkittävintä. Maatalojen kehitysnäkymät -tutkimuksessa hevoskasvattajista 85 prosenttia vastasi, että hevosalaus on tiloille sivuelinkeino, jolla on jokin verran merkitystä toimeentulolle. Hevosyrittäjyys2017 -kyselyn (Saastamoinen 2018b) ja aiempien tutkimusten (Pussinen ym. 2007, Pussinen ja Thuneberg 2010) mukaan eri toimintamuodoista hevoskasvatuksen liikevaihto oli pienin.

Käytännön haastekijöitä on kasvatustoiminnalle ilmaantunut osana maaseutujen saavutettavuutta. Erityisesti oriasemien toimintaa haittaa Matkahuollon toiminnan supistuminen ja linja-autovuorojen vähentyminen (Maaseudun tulevaisuus 9.1.2019), mihin on vastikään lyhyen ajan sisällä tapahtuneen muutoksen seurauksena havahduttu.

3.2.3. Hevosmateriaalin käyttö

Hevosjalostus ja raviurheilu kuuluvat kiinteästi yhteen, ja tämän yhteyden selventäminen myös lajia seuraavalle yleisölle on tärkeitä. Nyt tämä seikka on jäänyt yleisölle tuntemattomaksi. Vertailua voi hyvinkin hakea ihmisurheilun puolelta, jossa ”kotimaisia kasvattajia” esiintyy edustusjoukkueissa ja siirtyä myös ulkomaisiin sarjoihin. Tämä lisää lajien mielenkiintoa.

Parhaan mahdollisen tuloksen kannalta hevosjalostuksessa ja -kasvatuksessa on tärkeitä, että sekä jalostushevosien että syntyneiden hevosten käyttö on tehokasta, eikä arvokasta materiaalia hukata. Hevoskasvatuksen tavoitteena on saada hevoset mukaan urheiluun, ja saada tuotettua tehokkaasti ja taloudellisesti kannattavasti urheilun tarvitsema hevosaines. Tavoitteena tulisi olla, että hevoset pääsevät kilpailemaan nuorina ja saavuttavat pitkän kilpailu-uran. Samalla myös hevosten kierto saadaan optimaaliseksi, ja urheilussa on sen mielenkiinnon kannalta riittävästi ja oikeassa suhteessa erikäisiä hevosia, niin uusia tulokkaita kuin iäkkäämpiä menestyjiä.

Nuorten hevosten valmistautumista kilpailu-uraan ja menestymiseen voidaan edistää opetuslähtöjärjestelmällä, kuten menestyksellisesti tapahtuu naapurimaissamme Ruotsissa ja Norjassa. Opetuslähtöjä seuraa jonkin ajan kuluessa kilpailuoikeuden antava koelähtö, joihin molempiin on hevosen menestymisen kannalta osallistuttava mahdollisimman aikaisin. Nämä ovat tärkeä linkki kasvatuksen ja urheilun välillä.

Suomessa jo 1990 -luvun puolivälissä tehdyt tutkimukset kilpailu-uran aikaisen aloituksen merkityksestä (Saastamoinen 1997) saivat vahvistusta viime ja tänä vuonna kansainvälisen tutkimusryhmän tutkimuksista norjalaisilla ja ruotsalaisilla kylmäverisillä tehdyistä tutkimuksista (Velie ym. 2018, Todd ym. 2019). Osa ryhmän jäsenistä oli saanut samankaltaisia tuloksia jo pari vuotta aiemmin myös laukkahevosilla. Tulokset kertovat selvästi hevosten kilpailumenestyksen olevan sitä paremman ja uran sitä pidemmän (enemmän kilpailuvuosia), mitä aiemmin hevoset uransa aloittavat ja mitä huolellisemmin ne on valmisteltu kilpailamisen aloitukseen opetuslähtöjen kautta kaksivuotiaina. Opetuslähdöistä todettiin olevan hyötyä niin valmentajille, omistajille kuin hevosillekin suunniteltaessa kilpailamisen aloittamista. Opetus- ja koelähdön suorittamisen arvioitiin myös nostavan hevosen arvoa.

On oletettavaa, että hevosen aikainen uran aloitus ja mahdollisuus pitkään kestäväan ja menestykselliseen uraan innostavat myös hevosen omistamiseen. Norjalaisia ja ruotsalaisia kylmäverisiä käsittelevässä tutkimuksessa oli kaikkiaan yli 9000 opetuslähtöihin osallistunutta hevosta. Näistä 75 % jatkoi kilpailu-uraansa. Kaikista kilpailleista opetuslähtöön oli osallistunut 81 %.

Opetuslähtöön osallistumien siis johti aiempaan uran aloitukseen ja parempiin kilpailutuloksiin. Runsaat puolet (52 %) ikäluokista aloitti kilpailemisen ennen neljän vuoden ikää, ja viisivuotiaana tai vanhempana aloittaneita oli noin viidennes. Meillä opetuslähtöön osallistuvien, varsinkin suomenhevosten määrä on vähentynyt mitättömäksi. Vuosina 2014–2016 opetuslähtöön osallistuneita kolmevuotiaita suomenhevosia oli vielä runsas parikymmentä prosenttia ikäluokasta eli 220–250, mutta vuonna 2018 enää vain 18 hevosta eli vajaat 2 %. Lisäksi 2-vuotiaina osallistui noin 10–20 hevosta. Lämminverisillä määrällisesti tilanne on ollut jonkin verran parempi vv. 2014–2017, mutta ei enää sen jälkeen (v. 2018 enää 75 hevosta). Naapureihimme verrattuna meillä hukataan hevosainesta pitkitämällä niiden kilpailunaloitusta, menettämällä niitä lyhyeksi jääneen kilpailu-uran vuoksi tai jopa siihen, että ne eivät ole aloittaneet uraansa lainkaan. Opetuslähtöihin osallistumisen suosio on vuosien mittaan kasvanut sekä Ruotsissa että Norjassa todettujen hyötyjen seurauksena.

Jostakin syystä meillä ei nähdä opetuslähtöjärjestelmän tuomia hyötyjä, eikä aikaisen aloituksen etuja ole pystytty perustelemaan. Rahallinen kannustin ei tässä ole kestävä peruste ja houkutin, vaan hyödyt on löydettävä muualta. Samoin nuorille ikäluokille maksettavat suuret I-palkinnot eivät ole lopultakaan ohjanneet hevosten kilpailemisen aloittamista tai urakehitystä kestäväan suuntaan. Suurimmat koelähtöihin meillä osallistuvat ryhmät ovat 3-vuotiaat lämminveriset ja 4-vuotiaat suomenhevoset, mutta yhteensä lähes yhtä paljon (tai joskus enemmän) koelähtöjä ovat juosseet 4–5-vuotiaat lämminveriset ja 5–6-vuotiaat suomenhevoset. Vuosien välillä on kuitenkin vaihtelua, ja vuonna 2018 näkyy selvä siirtyminen aikaisempaan koelähtöön kuin edellisinä vuosina – jopa 2-vuotiaiden lämminveristen ja 3-vuotiaiden suomenhevosten koelähtöosallistumiset olivat aiempiin vuosiin verrattuna merkittävät (129 lv, 90 sh).

Hevoskasvatuksen ja kasvattajien tukena ja käyttöön on ohjattava tutkittua tietoa jalostustoiminnan tueksi. Sitä on saatavilla niin kotimaasta kuin ulkomailta. Erityisen tärkeätä on hevosten terveyttä ja terveysjalostusta edistävä tieto. Tutkitun oikean ja objektiivisen tiedon avulla kasvatuksen tuloksellisuus paranee, kun hevosia ruokitaan, hoidetaan ja opetetaan tietoon perustuen.

3.3. Omistaminen

Hevoskasvatus ja raviurheilu tarvitsevat riittävän hevosten omistajajoukon. Kaupungistumisen kiihtyessä ja maatilatoimintasidonnaisen hevosenomistuksen väheneminen ovat muuttaneet hevosenomistusta. Hevosia pidetään entistä enemmän ammattivalmennuksessa tai asuinpaikkojen läheisyydessä olevilla yhteisissä hoidossa olevilla tai täysihoitotalleilla. Hevosen pidon kustannukset ovat näissä pitomuodoissa suuret verrattuna muutaman vuosikymmenen takaiseen omassa pihapiirissä olevaan maatilalla talliin ja omaan rehuntuotantoon. Tämä on vaikuttanut siihen, että hevosenomistajien määrä on vähentynyt, ja yhden omistajan hevosista on siirrytty hevosten yhteisomistuksen muotoihin. Voidaan puhua jakamistaloudestakin, joka on osa kestäväan kehityksen toteuttamista.

Hevostenomistajien määrä on vähentynyt tasaisesti viimeisen 10 vuoden aikana, vuodesta 2008 vuoteen 2017 noin 27 prosentilla. Vähentyminen koskee määrällisesti niin henkilö- kuin yhteisomistusiakin, mutta samalla yhteisomistusten osuus on kasvanut 50 %:sta lähelle 60 %:ia. Hevosenomistamisen ja erityisesti uusien omistajien määrän väheneminen on yhteydessä raveissa kävijöiden määrän pienenemiseen – kohtaamiset hevosten ja hevostenomistajien kanssa vähenevät eikä omistamiseen synny kiinnostusta.

Yhteisomistamisessa toteutuu yhteisöllisyys, vaikka sitä ei pidettykään tärkeimpänä kokemuksena ravihevoskimppojen jäsenille tehdyssä kyselyssä (Thuneberg ja Louhelainen 2018). Kyselyn mukaan kimppaomistamisessa (esim. raviliiga) hevosen menestymisen kokeminen oli selkeästi paras asia – suurimmat odotukset projektissa kohdistuivat siihen, että omistajat saavat nähdä hevosensa sekä kilpailevan että menestyvän raviradoilla. Hevosen taustatiimiin tai itse hevoseen tutustumista tai uusia tuttavuuksia ei arvostettu niin paljon kuin hevosen kilpauraa. Tämä on tärkeä seikka viitaten edellä todettuun hevosen kilpailu-uran aloituksesta ja kestosta: hevosten on päästävä aloittamaan uransa ajoissa, ja kestävä ura ja riittävä kilpailemisen taajuus ovat tae sille, että innostus säilyy ja kiinnostusta riittää uuteenkin omistukseen.

Raviliigoissa myös suomalaisen raviurheilun tukeminen oli tärkeätä 40 prosentille vastaajista. Kyselyyn vastaajista kaksi kolmannesta ilmoitti käyneensä Raviliigan aikana raveissa ja kolmannes ilmoitti käsityksensä raviurheilusta muuttuneen positiivisempaan suuntaan.

Suomen Hippos/Terttu Peltonen

3.4. Ravivalmennus

Hevosyrittäjyys2017 -kyselyyn vastanneista yrittäjistä ja yrityksistä (432 kpl) ravivalmennus oli neljänneksi yleisin yritysmuoto (9 % vastanneista) – sitä yleisempiä olivat ratsastuspalvelut (29 %), karsinapaikkojen vuokraus (17 %) ja hevoskasvatus (13 %) (Saastamoinen 2018a). Itä-Suomessa ravivalmennustoiminta oli selvästi muuta maata yleisempää yritystoimintaa (33 vs. 19 % hevosalan yrityksistä) (Saastamoinen 2018b).

Ammattilisenssijärjestelmän piirissä Suomessa on 261 henkilöä: Suomen Hippoksen myöntämiä ammattilisenssejä ovat valmentajalisenssi A (116 valmentajaa), kilpailijalisenssi B (119), yksityisilisenssi F (13) ja ammattiohjastajalisenssi D (13) (Suomen Hippos 2018). Lisäksi hevosia voi valmentaa harrastuksena: harrastajalisenssi on 5400 henkilöllä (SH2019).

Taulukko 4. Lisenssinhaltijoiden määrä ja %-osuus eri ikäluokissa.

		2008		2011		2014		2017
Ikäluokka	Lkm	%	Lkm	%	Lkm	%	Lkm	%
<20	124	1,6	53	0,7	35	0,0	115	1,9
20-29	1106	14,5	965	12,8	796	11,5	706	11,5
30-39	1591	20,8	1574	20,8	1407	20,2	1067	17,4
40-49	1740	22,8	1745	23,1	1586	22,8	1356	22,2
50-59	1548	20,3	1430	18,9	1358	19,5	1300	21,3
60-60	1151	15,0	1300	17,2	1284	18,5	1035	16,9
>70	382	5,0	482	6,4	511	7,4	536	8,8
	7643		7550		6950		6115	

Eniten lisenssinhaltijoita on ikäryhmässä 40–49 vuotta kaikkina tarkasteluvuosina (Taulukko 4), ja heidän keski-ikänsä (painotettu keskiarvo) aleni tarkastelujaksolla 2008–2017 57 vuodesta 48,2 vuoteen (Suomen Hippos 2018). Hevosyrittäjyys2017 -kyselyyn vastanneiden valmennustallien pitäjien keski-ikä oli miehillä 54 vuotta (n=16) ja naisilla 43 vuotta (n=14), mikä kuvaa nuorten naisten osuuden hienoista kasvua osana raviurheilua.

Valmennuslisenssin haltijoiden määrä on vähentynyt 2010 -luvulla 16,5 %. Vähentyminen tapahtuu tarkastelujaksolla selvimmin vuoden 2011 jälkeen kaikissa lisenssinhaltijoiden ikäluokissa. Kaikkiaan tarkastelujaksolla lisenssinhaltijoiden määrä on pienentynyt 7643:sta 6115:een. Kilpailleiden ravihevosten valmentajien määrä on pudonnut vuodesta 2014 vuoteen 2017 noin 8 %-lla ja ohjastajien määrä runsaalla 12 %-lla. Suurin pudotus lisenssinhaltijoiden määrässä tapahtui ikäryhmien 50–59 ja 60–69 välillä sekä tätä vanhemmilla. Ikäluokassa 30–39 vuotta pudotus on lähes neljännes (24 %) vuoden 2014 jälkeen. Alle 20-vuotiaiden määrä oli suurin vuosina 2017 (115) ja 2008 (124), eli molempina vuosina näitä oli yli 100. Vanhin ikäluokka (> 70 v) oli luonnollisesti pienin, mutta lisenssimäärän laskiessa tämän ikäluokan suhteellinen osuus kasvoi 5 %-sta lähes 9 %:iin vv. 2008–2017. Suurimman ikäryhmän (40–49 v.) osuus pysyi tarkastelujakson muuttumattomana.

Hevosyrittäjyys2017 -kyselyn vastanneilla päätoimisilla valmentajilla (30 kpl) oli keskimäärin 17 hevospaikkaa, mutta tyypillisesti raviradan yhteydessä toimivassa tallissa voi olla paikkoja enemmän. Suomen suurimmilla ravivalmennustalleilla on käytössään useita kymmeniä, jopa sata hevospaikkaa. Kyselyn mukaan hevosyritysten kannattavuuden parantaminen on lähitulevaisuuden tärkeä kehittämiskohde, sillä vastaajista lähes puolet (40 %) piti kannattavuutta vain kohtalaisena, neljäsosa tyydyttävänä (26 %) tai jopa huonona (26 %). Investointeja ravivalmennusyritykset ovat kuitenkin tehneet; talliin, ulkoilu- ja harjoittelualueisiin tai lantaloihin oli tehty viimeisen viiden vuoden aikana 29 000 eurolla ja tulevien vuosien aikana aiotaan parannuksia tehdä 34 000 eurolla.

Lähes puolet (43 %) vastanneista päätoimisista yrittäjistä aikoi säilyttää toimintansa ennallaan ja reilu kymmenesosa (13 %) aikoi laajentaa toimintaansa seuraavan viiden vuoden aikana (v. 2021 mennessä). Kolmasosalla (33 %) oli vähentämisaikkeitä ja seitsemän prosenttia vastanneista aikoi lopettaa toimintansa.

Ravivalmentajien rooli on muuttunut perinteisestä valmennuksesta ja valmennustallin pidosta ”elämyspalvelun tuottajaksi”, mikä on seurausta omistajakunnan rakenteesta ja osin myös tavoitteista tapahtuneesta muutoksesta. Kommunikointitaidot asiakkaiden kanssa ja esiintymistaidot mediassa ovat aiempaa tärkeämmät. Myös näin raviala on pääsemässä vanhanaikaisesta imagostaan, johon Palukka ym. (2014) viittaavat, ja joka on syntynyt ravialan kiinnittymisestä ainakin ajatuksellisesti agraariyhteiskuntaan.

Myös valmentajien saataville on tuotettava ja välitettävä uusinta tutkimustietoa. Valmentajien tietotason pitäisi yltää tänä päivänä jo melko korkealle samalla kun koulutus- ja tietotaso yhteiskunnassa muutoinkin kasvavat. Esimerkiksi valmentajien valmennusfysiologian ja liikemekanikan osaaminen ei ole useinkaan kovin laajaa, jolloin hevosten perinnöllistä kapasiteettia ei päästä täysin käyttämään. Monesti valmennus on hyvin perinteistä ”valmennuskilometrien keräämistä”, eikä uusinta kotimaista tai ulkomaista valmennustietoa ja mahdollista teknologiaa hyödynnetä kovinkaan hyvin. Tämäkin asia korostuu nyt aiempaa enemmän, kun omistajakimpoissa voi olla paitsi odotuksia hevosen menestymisen suhteen myös halua keskusteluille ja vastausten saamiselle valmentajalta – voi olla, että omistajat äänestävät jaloillaan entistä useammin, ja hevosille haetaan ajan hengen mukaisesti entistä yksilöllisempiä ratkaisuja, mikä on nyt ajankuva niin ihmisen kuin eläinten hyvinvoinnissa.

Ravivalmentajakoulutus on pääosin toisen asteen hevosalan peruskoulutusta, jossa alkuvaiheen alan toimijoilla ja opiskelijoilla voi olla vaikeuksia tiedon omaksumisessa, ja toisaalta heidän on myös vaikeata päästä soveltamaan työssäoppimis- tai työpaikoissaan oppimaansa tietoa. Tämän vuoksi valmentajien koulutusta ja tiedon päivittämistä olisi hyvä kehittää kohdennetuilla täydennyskoulutuksilla. Ravivalmennuksen CBA-koulutus, jota on toteutettu Suomen Hippoksen aloitteesta Ypäjän hevosopistossa ja Kaustisen ravikoulussa, sekä lisenssikoulutus, vastaavat osin tähän tarpeeseen. Osa valmentajista hankkii päivitettyä tietoa esimerkiksi eläinlääkäreittensä kautta.

Yleisölle kasvattajan roolin ohella myös valmennuksen ja valmentajan roolit ovat jääneet ohjastajaa ja itse hevosyksilöä vähemmälle huomiolle. Kuitenkin seuratuissa valtaurheilulajeissa tuodaan esille aina valmentaja, niin hyvässä kuin pahassa. Myös autourheilussa automerkin lisäksi huomiota ja näkyvyyttä saa talli eli koko rallikuljettajan taustajoukko. Ravien nykykuvassa on kiitettävästi esillä hevonen, mutta muut taustat olisi kiinnostuksen lisäämiseksi tarvetta nostaa paremmin esille.

4. Yhteenveto ja päätelmät

- Raviurheilu ja ravitapahtumat tunnetaan hyvin, mutta niiden vetovoima eli kiinnostavuus ja arvostus ovat tunnettuteen nähden heikkoa. Myös msaavutettavuus on hyvä.
- Raviurheilua pidetään perinteisenä ja vanhanaikaisenaakin. Raveilla on vielä osin vanhahtava agraariyhteiskuntaan liitettävä imago. Kansainvälisyysimago on huono.
- Ravien medianäkyvyys on huonontunut ja on vaarassa heikentää ravien tunnettuutta ja imagoa.
- Ravialan on oltava paremmin selvillä kuluttajatrendeistä ja tuotteen (tapahtumat, urheilu) tulee perustua kuluttajaymmärrykseen sekä kuluttajan (eli yleisön) ajassa muuttuviin arvoihin ja motiiveihin.
- Raveista kiinnostuneiden ihmisten arvot näyttävät olevan samankaltaisia ratsastuksen harrastajien arvojen kanssa. Tämä luo edelleen pohjaa lajien väliselle yhteistyölle, jossa työn potentiaalisten uusien asiakkaiden saamiseksi tulee perustua näiden arvoihin ja todellisiin kiinnostuksen kohteisiin.
- Vastuullisuus, kestävyys ja ilmastonmuutos kiinnostavat ravejakin seuraavia yhä enemmän, ja nämä ovat tärkeitä huomioon otettaviksi ravitapahtumia ja -urheilua kehitettäessä. Jotkut raviradat ovatkin tätä työtä aloittaneet.
- Ennakointi ja nopea reagointi megatrendeihin ja hiljaisiin signaaleihin on välttämätöntä; on tunnistettava esimerkiksi toimintatapoja ja teknologioita. Heikkojen signaalien pohjalta ravi- ja koko hevosalalle olisi laadittava tulevaisuuden skenaarioita. Tarvitaan uskallusta, rohkeutta ja innovatiivisuutta. On tehtävä valintoja ja vahvistettava vahvuuksia. Korjaavien toimenpiteiden on oltava näkyviä ja vaikuttavia. Toimintaympäristön muutokseen ja kehitykseen on vastattava riittävillä rakenteellisilla ratkaisuilla.
- Raviurheilun kehittämisen keskeiseksi tavoitteeksi on otettava ravien tarkoituksen kirkastaminen suurelle yleisölle tapahtumien kehittämisen ja urheilullisuuden lisäämisen kanssa. Tarvitaan vetovoimaa ja toisaalta pitovoimaa eli kiinnostuksen säilymistä. Samalla on selvennettävä, mikä on rahapelaamisen tarkoitus ja merkitys osana raveja, koska merkittävällä joukolla ihmisiä raveja koskevissa kyselyissä suhtautuminen rahapelaamiseen on kielteinen.
- Ohjauskeinoja raviratojen innovatiiviseen ja raviurheilun kokonaisuutta kehittävään toimintaan on vähän, mikä johtuu radoille maksettavasta nykyisestä toimintatuen maksujärjestelmästä. Kehittämistavoitteen ja -halun pitää olla toimintatuen kriteeristössä.
- Kilpailun tai lähdön ensimmäisen palkinnon suuruuden ja yleisömäärän välillä ei näytä olevan yhteyttä, eli palkinto ei kuvaa yleisön kiinnostuksen kannalta kilpailun urheilullista tasoa.
- Ratojen välinen yhteistyö on lisääntynyt ja se tuo selkeätä vahvuutta toimintaan. Ravitapahtumista on mahdollisuus luoda selvempiä brändejä, kun on luotu yhteistä profiilia. Tämä on yhteistyötä tekevien ratojen taholta kaikessa kehittyvässä toiminnassa tarvittavaa edelläkävijyyttä.
- Arpajaislaki ohjaa Veikkaus Oy:n tuotoista neljä prosenttia hevoskasvatuksen ja hevosurheilun edistämiseen: raviradoille palkintorahoihin, toimintatukeen, investointeihin, hevoskasva-

tukseen ja kehittämistoimintaan. Summa on noin 40 miljoonaa euroa vuodessa. Tämä rahoitus on ravitaloudelle tärkeä, mutta sen merkitystä olisi pienennettävä muilla, lähinnä sponsori- ja TV-tuloilla, mihin urheilun ja sen kiinnostavuuden kehittäminen antaa mahdollisuuden. Näin varaudutaan myös mahdollisiin pelituottojen vähenemiseen.

- Hevoskasvatuksen ja kasvattajan merkitys ja rooli on raveja seuraavalle yleisölle enimmäkseen tuntematon. Hevosjalostus ja -kasvatus ovat osa ravitaloutta, ja niiden näkyvyyttä on nostettava ja merkitystä korostettava. Monet ihmisurheilun lajit perustuvat seurojen omaan kasvatukseen, mikä tuo urheilun seuraamiseen uuden ulottuvuuden. Ravitapahtuman ja raviurheilun kehittämisessä on otettava huomioon kaikki arvoketjun osat.
- Kasvatuksen määrän pieneneminen johtaa kilpailevien hevosten määrän vähenemiseen pitkällä aikavälillä kaiken ikäisten hevosten kodalla. Nuorten kilpailleiden hevosten osalta tämä näkyy jo nyt, ja raveihin/lähtöihin voi olla vaikeata saada riittävästi hevosia. Tätä ennakoi jo ilmoittautumisten jatkuva väheneminen.
- Hevosmateriaalia haaskaantuu tällä hetkellä myöhään uransa aloittavien suuren osuuden sekä kokonaan kilpailemattomien tai hyvin lyhyen uran aloittavien hevosten suuren joukon vuoksi. Kasvattajien, valmentajien ja omistajien osaamista ja tietotasoa on nostettava. Hevosten, valmentajien ja ohjastajien urapolkuja voidaan niin ikään kehittää ravikilpailutoimintaa uudistamalla. Myös hevosjalostuksen ja valintamenetelmiä on kehitettävä hevosten tason parantamiseksi ja arvosteluvarmuuden lisäämiseksi. Tavoitteellisuutta on lisättävä ja yhteiseen maaliin pyrkimystä on edistettävä erityisesti terveysjalostuksessa.
- Todennäköistä on, että sekä hevosjalostuksessa että raviurheilussa tulee tapahtumaan pohjoismaisella ja eurooppalaisella tasolla ”yhteensulautumista”, jolloin tarvitaan harmonisointia ja yhteisiä sääntöjä tehokasta tiedonsiirtoa.

Suomen Hippos

Viitteet

- Anon 2018. Eläinten hyvinvointi matkailupalveluissa – tiedonvälityshanke 2018. Haettu 2.1.2019 osoitteesta <https://blogi.eoppimispalvelut.fi/elma/>.
- Anon 2019. Hevostalousselvitys 2018. Haettu 5.3.2019 osoitteesta <https://mmm.fi/documents/1410837/11907317/Hevostalousselvitys+2018/2a8c7446-91b4-0ccb-f28c-025fbc753252>
- Hippolis 2018. Hevostalous lukuina 2018. Haettu 30.12.2018 osoitteesta http://www.hippolis.fi/UserFiles/hippolis/File/Hevostalous%20lukuina%202017_lop_ullinen.pdf
- Jez, C., Coudurier, N., Cressent, M. & Mea, F. 2013a. Factors driving change in the French horse industry to 2030. *Advances in Animal Biosciences*, 4 (s2): 66–105.
- Jez, C., Coudurier, N., Cressent, M. & Mea, F. 2013b. Scenarios. *Advances in Animal Biosciences*, 4 (s2): 106–115.
- Karhinen, R. 2019. Uusi alku maatalous on myös tulevaisuuden elinkeino Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2019:3. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki. 89 s.
- Maa- ja metsätalousministeriö (n.d.). Hevostalouden edistäminen. Haettu 29.1.2019 osoitteesta <http://mmm.fi/hevostalouden-edistaminen>.
- MDI 2019. Haettu 21.1.2019 osoitteesta <http://www.mdi.fi/blogi/>.
- Mäkinen, V. 2017). Uuden ajan kokemuksia ja suuntaviivoja tulevaan. Seminaariesitys 4.11.2017. Haettu 28.1.2019 osoitteesta http://hippolis.fi/UserFiles/hippolis/File/Uusihevostalous/Uuden%20ajan%20kokemuksia%20ja%20suuntaviivoja%20tulevaan_Makinen_Hippos.pdf.
- Palukka, H., Auvinen, P. & Mahlamäki, M. 2014. Maaseutu, raviurheilu ja rahapelaaminen. *Maaseudun Uusi Aika* 1/2014, 21–33.
- Pussinen, S. 2017. Suomalaisten suhtautuvat hevostalouteen myönteisesti. Teoksessa S. Pussinen (toim.) *Uudistuva hevostalous*. HAMK Unlimited Professional 26.10.2017. Haettu 7.1.2019 osoitteesta <https://unlimited.hamk.fi/biotalous-ja-luonnonvara-ala/suhtautuminen-hevostalouteen/>.
- Pussinen, S., Korhonen, J., Pölönen, I., & Varkia, R. 2007. Kasvava hevosala: Hevosalan kehitysnäkymiä Suomessa. Laurea-ammattikorkeakoulun julkaisusarja B19. Laurea-ammattikorkeakoulu. Vantaa. 91 s.
- Pussinen, S. & Thuneberg, T. 2010. Katsaus hevosalan yritystoimintaan: Raportti hevosyrittäjyys 2009 -kyselystä. HAMK julkaisuja 1/2010. Hämeen ammattikorkeakoulu. Hämeenlinna. 48 s.
- Pussinen, S. & Lehtonen, P. 2018. Ammattina ravihevosen valmennus. Teoksessa S. Pussinen (toim.) *Uudistuva hevostalous*. HAMK Unlimited Professional 17.5.2018 Haettu 20.1.2019 osoitteesta <https://unlimited.hamk.fi/biotalous-ja-luonnonvara-ala/ammattina-ravihevosten-valmennus/>.
- Raento, P. & Härmälä, L. 2012. Suomalaisen ravipelaamisen muutos 2000-luvulla. Teoksessa Raento, P. (toim.) *Rahapelaaminen Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki. 119–144.
- Saastamoinen, M. Genetic and environmental parameters for measures of racing performance in Standardbred and Finnhorse trotters. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Helsinki. 45 p.
- Saastamoinen, M. 2018a. Suomalaisen hevosyrityksen kehityssuuntia. *Uudistuva hevostalous – artikkelikokelma*. HAMK julkaisuja 3/2018. Hämeen ammattikorkeakoulu, Hämeenlinna. 36–47
- Saastamoinen, M. 2018b. Alueiden välillä eroja hevosyrityksissä. Maataloustieteenpäivät 2018 Esitelmä- ja posteritiivistelmät. Teoksessa T. Puhakainen & M. Hakojärvi (toim.). *Suomen maataloustieteellisen seuran tiedote No 34*. Suomen maataloustieteellinen seura.
- Sponsor Insight 2018. Sponsor Navigator 2018 Hippos. Raportti Suomen Hippokselle. Sponsor Insight Oy.
- Sundwall, F. (2016). Hevosala Wau! Luentoesitys Hevosala 2030-seminaarissa 19.5.2016. Haettu 2.1.7.2019

- osoitteesta http://www.hippos.fi/UserFiles/hippos/File/Uusihevostalous/Sundwall_Hevosala_WAU!_2016_1905Mustiala.pdf.
- Suomen Hippos 2018. Suomen Hippokselta saatu aineisto.
- SYKE 2016. Kaupunki-maaseutu-luokitus (YKR). Suomen ympäristökeskus. Haettu 4.1.2019 osoitteesta <https://www.avoindata.fi/data/fi/dataset/kaupunki-maaseutu-luokitus-ykr>.
- Taloustutkimus 2017. Mielikuvat urheilulajeista 2017. Tutkimusraportti 29.3.2017 Suomen Hippokselle. Taloustutkimus Oy.
- Tukes 2019. Raviratojen uudet palvelut suunniteltava turvallisiksi. Haettu 12.3.2019 osoitteesta https://tukes.fi/artikkeli/-/asset_publisher/raviratojen-uudet-palvelut-suunniteltava-turvallisiksi.
- Thuneberg, T. 2017. Hevoskasvatus sinnittelee maatalouden muutoksessa. HAMK Unlimited Professional 26.10.2017. Haettu 17.1.2019 osoitteesta <https://unlimited.hamk.fi/biotalous-ja-luonnonvara-ala/hevoskasvatus-maatalous/>.
- Thuneberg, T. & Louhelainen, S. 2017. Raviliiga raviurheilun sisäänheittotuotteena. HAMK Unlimited Professional 15.12.2017. Haettu 17.1.2019 osoitteesta <https://unlimited.hamk.fi/biotalous-ja-luonnonvara-ala/raviliiga-raviurheilun-sisaanheittotuotteena>.
- Thuneberg, T. & Saastamoinen, M. 2018. Kasvatustoiminta hevosyrityksissä. HAMK Unlimited Professional 23.3.2018. Haettu 17.1.2019 osoitteesta <https://unlimited.hamk.fi/biotalous-ja-luonnonvara-ala/kasvatustoiminta-hevosyrityksissa>.
- Thuneberg, T. & Pussinen, S. 2018. Muuttuuko hevoskasvatus maataloilla? Maataloustieteen päivät 2018. Esitelmä- ja posteritiivistelmät, s. 141. Suomen Maataloustieteellinen Seura, Helsinki.
- Tilastokeskus 2018a. Väestöennuste 2018–2070. Haettu 14.1.2019 osoitteesta https://www.stat.fi/til/vaenn/2018/vaenn_2018_2018-11-16_tie_001_fi.html.
- Tilastokeskus 2018b. Kotitalouksien varallisuus. Haettu 14.1.2019 osoitteesta <https://tilastokeskus.fi/til/vtutk/tau.html>.
- Todd, E.T., Jäderkvist Fegraeus, Thomson, P.C., Ihler, C.F., Strand, E., Lindgren, G. & Velie, B.D. 2019. Premie race participation is associated with increased career longevity and prize money earnings in Norwegian-Swedish coldblooded trotter. *Acta Agriculturae Scandinavica, Sect. A – Animal Science*. <https://doi.org/10.1080/09064702.2018.1563211>.
- Toimintasuunnitelma 2018. Suomen Hippoksen toimintasuunnitelma. Haettu 7.1.2019 osoitteesta http://www.hippos.fi/files/20589/Toimintasuunnitelma_2018_Hippos.pdf.
- Toimintasuunnitelma 2019. Suomen Hippoksen toimintasuunnitelma 2019. Haettu 7.1.2019 osoitteesta http://www.hippos.fi/files/23515/Suomen_Hippos_toimintasuunnitelma_2019.pdf.
- Velie, B.D., Jäderkvist Fegraeus, K., Ihler, C.F., Lindgren, G. & Strand, E. 2018. Competition lifespan survival analysis in the Norwegian-Swedish Coldblooded trotter racehorse. *Equine Veterinary Journal* 0, 1–6.

Luonnonvarakeskus
Latokartanonkaari 9
00790 Helsinki
puh. 029 532 6000